

Ήταν Δευτέρα, 16 Οκτώβρη, όταν στα νότια παράλια της Αττικής κατέπλευσε ο ελληνικός στόλος. Ο αντιναύαρχος ε .α. Αριστείδης Γιαννόπουλος περιέγραψε την άφιξη:

«Το φθινοπωρινό απομεσήμερο της 16^{ης} Οκτωβρίου του 1944 ένας μεγάλος αριθμός κάθε είδους πλοίων, σχίζει τα σκοτεινιασμένα από την ψιλή βροχή που πέφτει συνέχεια στα ήρεμα νερά του Σαρωνικού. Οι σημαίες που ανεμίζουν στις πρύμνες κάνουν τα νερά της Σαλαμίνας να ριγούν. Είναι πλοία του Ελληνικού Στόλου, μαζί με πολλά Αγγλικά πολεμικά, που πλέουν προς στο Φάληρο και τον Πειραιά. Θα αποβιβάσουν σε λίγες ώρες στρατό και παντός είδους εφόδια, για πρώτη φορά μετά από σχεδόν τέσσερα χρόνια σκλαβιάς της πατρίδας. Οι Γερμανοί έχουν εγκαταλείψει τον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης μόλις πριν από λίγες ώρες. Πλέουν πολύ αργά. Μπροστά τα ναρκαλιευτικά, ακολουθούν τα αποβατικά με στρατό, και πολλά φορτηγά και πετρελαιοφόρα. Γύρω τους και μπροστά τους τα προστατεύουν τα αντιτορπιλικά και κάθε είδους συνοδά. Ακολουθούν δύο Αγγλικά καταδρομικά

».

Ο πρωθυπουργός και τα μέλη της κυβέρνησης εθνικής ενότητας βρίσκονταν στον Πόρο, όπου είχαν φθάσει από τον Τάραντα της Νότιας Ιταλίας. Πρωί, 17 Οκτώβρη του 1944, από την Αλεξάνδρεια, όπου βρισκόταν, κατέπλευσε εκεί το θωρηκτό «Αβέρωφ». Τις ίδιες ώρες, ναρκαλιευτικά καθάριζαν τον Σαρωνικό από τις νάρκες. Ήταν λίγο πριν από τις 11.30 το πρωί, όταν ο Παπανδρέου και οι υπουργοί του επιβιβάστηκαν στο θωρηκτό. Απέπλευσε, 12 μεσημέρι, για το Φάληρο. Στις 3.30, αγκυροβόλησε στον Φαληρικό όρμο.

Πρωί, 18 Οκτώβρη του 1944, ο πρωθυπουργός και οι 19 υπουργοί (από τους οποίους οι έξι του ΚΚΕ) βγήκαν στη στεριά. Σχεδόν όλοι οι κάτοικοι του λεκανοπεδίου της Αττικής, ήταν εκεί και παραληρούσαν από ενθουσιασμό. Ξεκίνησαν για την Ακρόπολη. Τους συνόδευαν ο αρχιστράτηγος των συμμαχικών δυνάμεων στην Ελλάδα Ρόναντ Μακένζι Σκόμπι και ο πρεσβευτής της Βρετανίας στην Ελλάδα. Κορίτσια του Λυκείου Ελληνίδων, που συνοδεύονταν από ευζώνους και μέλη αντιστασιακών οργανώσεων μετέφεραν εκεί την ελληνική σημαία, ενώ Ιερολοχίτες και ΕΛΑΣίτες παρουσίαζαν όπλα. Ο Παπανδρέου έκανε ο ίδιος την έπαρση της σημαίας στον ιερό βράχο.

Στη συνέχεια, όλοι πήγαν στη μητρόπολη, όπου έγινε πανηγυρική δοξολογία. Την ίδια ώρα, ο αθηναϊκός λαός είχε πλημμυρίσει την πλατεία Συντάγματος. Ο Γ. Θεοτοκάς περιέγραψε την εικόνα:

«Ποτέ δεν είχα δει την πλατεία σε τέτοιο σημείο πλημμυρισμένη από λαό. Το δάσος οι σημαίες κι οι πινακίδες συνθέτανε μιαν εικόνα παρδαλή και ζωηρή, πολύ αλλιώςτική από το θέαμα των παλαιών αθηναϊκών συλλαλητηρίων, όπου έβλεπε κανείς μονάχα ένα γκριζοπλήθος».

Το υπουργικό συμβούλιο έφτασε στην πλατεία αμέσως μετά την δοξολογία. Ο Παπανδρέου βγήκε στο μπαλκόνι του μεγάρου Πάλλη (σήμερα, πολυχώρος Public) για να εκφωνήσει τον λόγο της απελευθέρωσης. Δίπλα του, ο Θεμιστοκλής Τσάτσος τρόμαξε. Όπως έγραψε:

«...Η ερυθρά σημαία και τα λάβαρα με το σφυροδρέπανον εκκυριάρχουν από άκρου εις άκρον. Ο Εθνικός ύμνος η εν οιονδήποτε Εθνικόν άσμα δεν ηκούοντο. Μόνον η "Λαοκρατία". Θέσις δια μιαν έστω εθνικήν οργάνωσιν εις την Πλατείαν του Συντάγματος δεν υπήρχε. Μόνον Εαμικαί οργανώσεις ηδυνήθησαν να καταλάβουν θέσιν επί της πλατείας. Γύρω γύρω μόνον, όπου είχαν μαζευτεί όσοι δεν ενθουσιάζοντο ανά τετράδας, ηκούετο η φωνή "Μεγάλη Ελλάς"!».

Μιλώντας, ο Παπανδρέου υποσχέθηκε ότι θα εργαστεί για την εθνική ενότητα και για την ανασυγκρότηση της χώρας, καθώς και για την ανασύσταση του ελληνικού στρατού και των σωμάτων ασφαλείας. «Ένας νέος κόσμος θα υψωθεί από τα ερείπια», υπογράμμισε. Το συγκεντρωμένο πλήθος τον διέκοπτε συνέχεια με τα συνθήματα «Εθνική Νέμεση» και «Λαοκρατία». Διαβεβαίωσε ότι θα τιμωρηθούν οι προδότες και όσοι εκμεταλλεύτηκαν την δυστυχία του λαού, λέγοντας «η Εθνική Νέμεσις θα είναι αδυσώπητος» και, εκτός κειμένου, διαβεβαίωσε: «Πιστεύομεν και εις την λαοκρατίαν».

Ο Γεώργιος Παπανδρέου είχε συμφωνήσει να ξεκινήσουν στα μέσα του Δεκέμβρη οι δίκες των δοσίλογων αλλά οι συλλήψεις συνεργατών των Γερμανών γίνονταν με το σταγονόμετρο, καθώς αστυνομία και χωροφυλακή κωλυσιεργούσαν. Κι ακόμα, Νοέμβρη μήνα, οργανώθηκε και υλοποιήθηκε σχεδόν επίσημα η απόδραση περίπου επτακοσίων δοσίλογων από τις φυλακές Αβέρωφ: Οι πιο πολλοί ανήκαν στην αστυνομία και την χωροφυλακή και είχαν συλληφθεί με την κατηγορία ότι συνεργάστηκαν με τον κατακτητή. Έσπευσαν στο Τάγμα Μετεκπαιδύσεως Χωροφυλακής (στην πλατεία Βικτωρίας) κι εντάχθηκαν στην δύναμή του: Το τάγμα είχε συγκροτηθεί από άνδρες εθνικών οργανώσεων της επαρχίας που ο ΕΛΑΣ είχε διαλύσει.

Βασικό σημείο τριβής ανάμεσα στην κυβέρνηση και το ΕΑΜ ήταν η συγκρότηση του εθνικού

στρατού με ταυτόχρονη διάλυση των αντιστασιακών οργανώσεων, με βάση τα όσα περιλάμβανε η συμφωνία της Καζέρτας. Ήταν 3 Νοέμβρη του 1944, όταν ο στρατηγός Αλέξανδρος Οθωναίος [είχε διατελέσει πρόεδρος του δικαστηρίου στην δίκη των Έξι (1922) και μεταβατικός πρωθυπουργός το 1933 (μετά το πραξικόπημα Πλαστήρα). Τον θεωρούσαν συμπαθούντα του ΕΑΜ] διορίστηκε αρχιστράτηγος των ελληνικών δυνάμεων. Πρότεινε για υπαρχηγό του τον (ως πρόσφατα στρατιωτικό διοικητή του ΕΛΑΣ) Στέφανο Σαράφη. Του το αρνήθηκαν, καθώς, τόσο ο πρωθυπουργός, όσο και ο αρχηγός του βρετανικού στρατού στην Ελλάδα, Ρ. Σκόμπι, προτιμούσαν για την θέση αυτή τον (αρχηγό του ελληνικού στρατού Μέσης Ανατολής), στρατηγό Κωνσταντίνο Βεντήρη, νωρίτερα ιδρυτή της, αρχικά αντιμοναρχικής, αλυτρωτικής αντιστασιακής οργάνωσης ΡΑΝ (Ρωμυλία - Αυλών - Νήσοι).

Με βάση τη συμφωνία της Καζέρτας, όταν θα διαλύονταν οι αντιστασιακές οργανώσεις (ΕΑΜ και ΕΔΕΣ) κι ώσπου να συγκροτηθεί ο εθνικός στρατός, ο αρχιστράτηγος δεν θα είχε δικαίωμα να διοικεί ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, καθώς αυτές θα βρίσκονταν κάτω από τις διαταγές του Σκόμπι. Για τον Οθωναίο, η πρόθεση της κυβέρνησης να παραμερίσει τον ΕΛΑΣ γινόταν φανερή. Οκτώ μέρες μετά τον διορισμό του (11 Νοέμβρη του 1944), παραιτήθηκε.

Από τις 5 Νοέμβρη, με τη σύμφωνη γνώμη του Σκόμπι, ο Παπανδρέου ανακοίνωσε ότι ΕΑΜ και ΕΔΕΣ επρόκειτο να αφοπλιστούν μέχρι τις 10 του Δεκέμβρη. Οι διαπραγματεύσεις, που ακολούθησαν ανάμεσα στην κυβέρνηση και το ΕΑΜ, οδήγησαν στη συμφωνία (18 Νοέμβρη) να δημιουργηθεί εθνοφυλακή, η οποία θα στελεχωνόταν από τις κλάσεις του 1936. Όμως, διαπιστώθηκε ότι είχαν επαναφερθεί στο στράτευμα περισσότεροι από εκατό αξιωματικοί των Ταγμάτων Ασφαλείας. Υπεύθυνος γι' αυτό ήταν ο (σοσιαλιστής) υφυπουργός Στρατιωτικών, Λάμπρος Λαμπριανίδης. Τον έκαναν υφυπουργό «άνευ χαρτοφυλακίου» (24 Νοέμβρη). Νέος υφυπουργός Στρατιωτικών ορκίστηκε το μέλος του ΕΑΜ, Πτολεμαίος Σαρηγιάννης. Τρεις μέρες αργότερα (27 του Νοέμβρη), υπονοώντας ότι υπήρχε διχογνωμία στο εσωτερικό του μετώπου, ο πρωθυπουργός ανακοίνωσε ότι συμφώνησε με τρεις από τους υπουργούς του ΕΑΜ (Σβώλο, Τσιριμώκο και Ζέβγο) να αποστρατευτεί ο ΕΛΑΣ και να αφοπλιστεί ο ΕΔΕΣ. Οι διαπραγματεύσεις διακόπηκαν.

Την 1η του Δεκέμβρη, ανακοίνωσε ότι, με βάση την πρόσφατη συμφωνία, διατάχτηκε γενικός αφοπλισμός. Εξαιρέθηκαν οι «Ριμνίτες» και οι «Ιερολοχίτες», ως οι μόνες ένοπλες ομάδες που πολέμησαν τον άξονα.

«Ριμινίτες» ήταν οι άνδρες της Τρίτης Ορεινής Ταξιαρχίας (3η ΕΟΤ), που δημιουργήθηκε (31 Μάη του 1944) στον Λίβανο από την δεξιά πτέρυγα του ελληνικού στρατού, με αξιωματικούς, στους οποίους οι Άγγλοι και ο βασιλιάς είχαν απόλυτη εμπιστοσύνη. Διοικητής της ήταν ο συνταγματάρχης Θρασύβουλος Τσακαλώτος: Είχε διατελέσει γενικός διευθυντής του υπουργείου Εθνικής Άμυνας στην πρώτη κατοχική κυβέρνηση και μετείχε στην αντιστασιακή οργάνωση «Θέρος» που προωθούσε Έλληνες αξιωματικούς στη Μέση Ανατολή (στα 1943, έφυγε κι αι ο ίδιος για εκεί). Η 3η ΕΟΤ διακρίθηκε στην μάχη του Ρίμινι, στην Ιταλία, εξ ου και αποκλήθηκε «Ταξιαρχία Ρίμινι». Κατά τον αντικομμουνιστή Γεώργιο Καφαντάρη, την Τρίτη Ορεινή Ταξιαρχία αποτελούσαν οι πραιτοριανοί του βασιλιά.

«Ιερολοχίτες» ήταν οι άνδρες της «μονάδας ειδικών δυνάμεων» που δημιουργήθηκε (στις 6 Σεπτέμβρη του 1942), στη Μέση Ανατολή, ως Λόχος Επιλέκτων Αθανάτων, αποκλειστικά από Έλληνες αξιωματικούς των τριών όπλων και της χωροφυλακής καθώς και μαθητές της Σχολής Ευελπίδων. Εννιά μέρες αργότερα (15 Σεπτέμβρη), μετονομάστηκε σε «Ιερό Λόχο» από τον διοικητή της, (φιλελεύθερο) συνταγματάρχη Χριστόδουλο Τσιγάντε. Μετείχε με επιτυχία σε συμμαχικές επιχειρήσεις στην Βόρεια Αφρική και στο Αιγαίο.

Το ΕΑΜ ζήτησε νέες διαπραγματεύσεις και αφοπλισμό των Ριμινιτών και Ιερολοχιτών. Ομως, την ίδια μέρα, ο στρατηγός Σκόμπι έβγαλε διαταγή να αφοπλιστούν οι αντιστασιακές οργανώσεις, απειλώντας ότι, σε περίπτωση άρνησης, οι επιπτώσεις θα ήταν ολέθριες. Το μέλος του ΕΑΜ και υπουργός Οικονομικών, Αλέξανδρος Σβώλος, έσπευσε στον επικεφαλής της 8μελούς σοβιετικής στρατιωτικής αποστολής, συνταγματάρχη Γκριγκόρι Ποπόφ, και του ζήτησε να μεσολαβήσει στην ηγεσία του ΚΚΕ, ώστε να μην επέλθει ρήξη. Ο Ποπόφ αρνήθηκε να επέμβει. Την επομένη (2 Δεκέμβρη), παραιτήθηκαν τα έξι μέλη του ΕΑΜ στην κυβέρνηση (Αλέξανδρος Σβώλος, Νικόλαος Ασκούτσης, Ηλίας Τσιριμώκος, Ιωάννης Ζέβγος, Μιλτιάδης Πορφυρογένης και Άγγελος Αγγελόπουλος). Ο υφυπουργός Εθνικής Άμυνας, Σαρηγιάννης, παραιτήθηκε την μεθεπόμενη μέρα (4 Δεκέμβρη).

Το ΕΑΜ ζήτησε και πήρε άδεια για την πραγματοποίηση συγκέντρωσης διαμαρτυρίας, στις 3 του μήνα στο Σύνταγμα. Κάλεσε όλους τους εργαζόμενους σε γενική απεργία, διέταξε την ΕΑΜική πολιτοφυλακή να μην παραδώσει τα όπλα της στην Εθνοφυλακή και ανακοίνωσε την επαναδραστηριοποίηση της κεντρικής επιτροπής του ΕΛΑΣ.

Η κυβέρνηση πήρε πίσω την έγκριση που είχε δώσει και απαγόρευσε την συγκέντρωση του ΕΑΜ: «Υπήρχαν πληροφορίες ότι το ΕΑΜ θα ξεκινούσε ένοπλη στάση».

Στις 3 Δεκέμβρη, στήθηκε το μακελειό.

(τελευταία επεξεργασία, 12.10.2018)